

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav Etnologie

Bakalářská práce

Praha 2011

Jakub Pecháček

Univerzita Karlova
Filosofická fakulta
Ústav Etnologie

Bakalářská práce
Jakub Pecháček

**Význam vzdělávacích projektů na původní ladackou společnost:
situace ve vesnici Kargyak**

**The education projects importance for the original Ladakh
society
the situation in Kargyak village**

2011

Jakub Pecháček

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Pargač, CSc.

Ústav Etnologie

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených
pramenů a literatury.

Praha, leden 2011

Podpis

Děkuji PhDr. Janu Pargačovi, CSc. za cenné rady a připomínky při vedení práce. Děkuji Gábině Lágnerové a Ing. Janu Tillingerovi za vstřícné odpovědi na všechny mé otázky. Děkuji také své rodině za podporu.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá působením rozvojových neziskových organizací v oblasti indického Ladakhu. Ten je součástí indického státu Jammu a Kashmir, resp. Jammu a jeho distriktu Leh. Jedná se o dodnes sporné území, hraničící s Čínou (Tibetem) a Pakistánem. Ladakh leží v oblasti Himalájských velehor a je specifický velmi nízkou srážkovou činností. Z toho vyplývá, že se zde nachází málo úrodné půdy, a tedy nutnost náročného zemědělství a pastevectví. Blíže se v této práci zaměřím především na pomoc ve vzdělávání obyvatel těžko dostupných oblastí, zejména oblasti Zanskar.

Práce má za úkol představit region, jeho obyvatele a vybrané projekty, které v regionu působí. Má také za úkol pokusit se odpovědět na některé otázky týkající se participace cizinců na místním vzdělávání a v oblasti ekologie. Vlivy, které vznikají při implementaci rozvojových projektů, jsou různé. Od změn krajinných, přes změny sociální, kulturní a politické. Proč je potřeba pro místní obyvatele mít školu vysoko v horách? Ti zde žijí izolovaně po mnoho staletí, proč tato potřeba vznikla právě teď? Chtějí místní obyvatelé tuto změnu? Jaké jsou podmínky takových projektů? Kdo je vede a jak jsou aplikovány? Jaký je názor projektantů a jaký je názor místních obyvatel?

Stěžejní kapitoly jsou věnovány dvěma organizacím, realizující své projekty v oblasti Zanskaru, ve vesnici Kargyak. Prostřednictvím výzkumu v dané vesnici i mezi dobrovolníky a členy sdružení bychom měli na tyto otázky najít odpověď. Cílem práce je tedy představit a vyhodnotit práci těchto projektů a následně se pokusit z nich nahlédnout do situace vzdělávacích projektů v celé oblasti.

Resumé

This baccalaureate work is dealing with the activities of the non-profit organizations in the indian Ladakh area. Ladakh is a part of the Jammu and Kashmir state,

resp. Jammu, district Leh. It is still problematic area bordering with China (Tibet) and Pakistan. Ladakh lies at the Himalayan area and it is known for its very low rainfall activity. Therefore there is not much of fertile land and that forces to farm very hard or pasturage. In the work I will concentrate on the help in educating people living in the most remote areas, namely in Zaskar.

The work's objective will be the presentation of the region, the people living there and the projects that are held in the place. There is also a target to answer some of the questions related to the foreign participation in local education and ecology services. The impacts created by implementation of the developing projects are different. The land changes, social changes, as well as changes in culture and politics. Why do the local people need a school in such a remote mountain area? The local people have been living in the area for hundred years without any need of help so why it comes right now? Do they really want the change? What does the background look like concerning the projects? Who is in the lead of the projects and how are they applied? What is the opinion of the local inhabitants and what is the opinion of the project realizers?

The answers for these questions and many others are found using unique personal interviews with the projectants and with the local inhabitants and with the help of other informations. However the highest objective of this work is to present the situation of the two Czech education projects realizing their work at the Kargyak village through the compilation of different informations found.

1. ÚVOD	9
1.1. Analýza literatury a pramenů	11
1.2. Metodika výzkumu	15
2. CHARAKTERISTIKA OBLASTI	16
2.1. Historie oblasti	16
2.2. Ekonomika a politická situace	17
2.3. Náboženství a společnost	18
2.4. Zemědělství	19
2.5. Dnešní Ladakh	19
2.6. Vzdělávání	21
2.7. Lékařská péče v Zaskaru	22
2.8. Vesnice Kargyak	22
3. ORGANIZACE, ZABÝVAJÍCÍ SE ROZVOJEM VZĚLÁVÁNÍ	
V OBLASTI	25
3.1. SECMOL	25
3.2. GERES	25
3.3. LEDeG	26
4. PŘEDSTAVENÍ KONKRÉTNÍHO PROJEKTU SURYA	27
4.1. Projekt	27
4.2. Realizace	29
4.3. Rozpočet	31
4.4. Výzkum mezi obyvateli vesnice Kargyak	32
5. PROJEKT BLUELAND	35
5.1. Projekt	35
5.2. Realizace	36

5.3.	Doplňující projekty	39
5.4.	Podpora lyžařské školy v Padumu	41
6.	PŘEDPOKLÁDANÝ DOPAD VZDĚLÁVACÍCH PROJEKTŮ NA MÍSTNÍ OBYVATELE	42
6.1.	Srovnání obou projektů	42
6.2.	Rozdílné pohledy	44
7.	ZÁVĚR	46
8.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	50
9.	PŘÍLOHY	51

1. ÚVOD

Téma práce jsem zvolil díky svému zájmu o různé oblasti vysokých hor a tamějšího života. Život oblasti Ladakhu a Zanskaru, jinak taky „Malého Tibetu“ je také specifický svou svébytnou kulturou, která mne rovněž dlouhodobě přitahuje, kulturou buddhismu. Skutečný kontakt a ještě větší zájem o zkoumané projekty přišel v době, kdy se členem občanského sdružení Surya stal můj bratr, Ing. Jaroslav Pecháček. Oblast i projekt mne tedy začaly zajímat o to více.

Obsah názvu práce se může zdát velmi široký a těžko uchopitelný. Je nespočetně faktorů, které jsou nezbytné vzít v úvahu, abychom mohli přesně říci, jaký mají vzdělávací projekty vliv na obyvatele. Především bychom měli vymezit pojem „vzdělávací projekty“, který je v názvu obsažen. Mám tím na mysli projekty iniciované neziskovými organizacemi, občanskými sdruženími, které se snaží zlepšit vzdělanost, respektive míru gramotnosti v určité oblasti. Bohužel jsem v průběhu práce narazil na zjištění, že to znamená zjistit informace o pokud možno všech projektech, které v oblasti působí a zjistit vliv každé zvlášť na obyvatele své konkrétní oblasti působení. Ve vybrané oblasti jich je opravdu hodně¹. Navíc jsou tu rozdílné vlivy – environmentální, sociální a kulturní – a tyto vlivy by se musely posoudit každý zvlášť. Navíc by se měl zjistit pohled samotných iniciátorů projektu na jejich názory, abychom měly k dispozici pohled z obou stran. Tyto informace by bylo třeba porovnat a z nich by teprve bylo možné dobrat se závěru. Je to úkol, který není nemožný, avšak zabral by mnohem více času a prostoru, než je možné věnovat bakalářské práci. Proto jsem zvolil pro tuto práci pouze dvě jistým způsobem spřízněné a na sebe navazující organizace, na které se zaměřím detailně, abychom byli schopni zjistit situaci na konkrétním místě a teprve z těchto informací mohli alespoň odhadnout situaci v celé oblasti, aby byl uspokojen obsah názvu práce.

Vymezení oblasti jsem bohužel také nezvolil přesně, neboť oba vybrané projekty působí ve vesnici Kargyak, která, přestože hranice nejsou jasně vymezeny, leží spíše v oblasti Zanskaru než Ladakhu. V zásadě jde ale jen o geografické označení a jmenované oblasti spolu velmi úzce sousedí, někdy se oblast Zanskaru řadí jako podoblast Ladakhu.² Co se týče etnografického složení obyvatelstva, místních tradic, jazyka a celkového způsobu života není mezi oblastmi rozdíl. Obě jsou totiž jako celek nazývány „Malý Tibet“ a jako hlavní město této oblasti je považován Leh, ležící na rozhraní obou oblastí, spíše však v Ladakhu. Proto by se tato práce měla správně jmenovat „Vliv vzdělávacích projektů na původní obyvatelstvo Ladakhu a Zanskaru“. Podle mého názoru to ale není zásadní pro celkové porozumění práci. Zvolil jsem ale doplňující podtitul názvu: *Situace ve vesnici Kargyak* z důvodu věnování velkého prostoru právě organizacím, působícím v této vesnici.

V první kapitole je představena zkoumaná oblast Ladakhu a Zanskaru, posléze i přiblížení vesnice Kargyak a jeho obyvatel. Ve druhé kapitole jsou představeny některé organizace, které již tradičně fungují jako základní rozvojové organizace v oblasti a téměř všechny rozvojové projekty v oblasti projdou pod rukama právě těchto organizací. Třetí kapitola je již věnovaná konkrétnímu projektu „Sluneční školy“ občanského sdružení Surya. Je věnovaná jak vzniku projektu, jeho realizaci, tak hodnocení obyvateli Kargyaku. Čtvrtá kapitola navazuje projektem občanského sdružení Blueland, které v současné době realizuje svůj projekt školy pro Kargyak. Také jsou tu probrány okolnosti vzniku, realizace stavby a dále plánované pokračování projektu. Rovněž je zde přiblíženo několik vedlejších projektů tohoto občanského sdružení.

Předposlední kapitola je věnovaná předpokládaným výsledkům a vlivům obou projektů a zároveň pohled na celou oblast a obecný vliv vzdělávacích projektů na jeho obyvatele.

¹ seznam organizací, zabývajících se rozvojem v oblasti nalezneme například na [www: http://www.india.geres.eu/network.php](http://www.india.geres.eu/network.php) [20.11.2010]

1.1. Analýza literatury a pramenů

Jednoznačně největší inspirací pro sepsání této práce pro mne byl samotný projekt Surya, od kterého se odvíjely další prameny a inspirace. Hlavním zdrojem informací se tedy stali členové sdružení Surya a Blueland. Informace vycházejí hlavně z osobních či elektronických rozhovorů, z tiskových zpráv, projektových studií atd. O projektu Surya vznikla v roce 2009 diplomová práce Jany Suchomelové³, ze které čerpám z velké míry v kapitole věnující se organizaci Surya. Obsahuje relativně aktuální (rok staré) rozhovory se členy občanského sdružení, s učiteli a s několika místními obyvateli. Tato práce je důležitým zdrojem, věnujícím se přímo projektu Sluneční školy občanského sdružení Surya. Najdeme zde informace o oblasti, informace o projektu, jeho realizaci, obyvatelích. Především je ale práce cenná svým tamějším výzkumem mezi tamějšími obyvateli, rozhovory. Dalším informátorem v souvislosti se sdružením Surya byl předseda sdružení, ing. Jan Tillinger, se kterým jsem vedl několik osobních rozhovorů. Za sdružení Blueland se stala nejdůležitější informátorkou Gabriela Lágnerová, zakladatelka sdružení, rodačka ze Sokolova a velký nadšenec pro vzdělání. Dále Tennam Pekong, člen sdružení, anglicky mluvící tibetský emigrant, který se usídlil právě na území Ladakhu, povoláním učitel. Cenné informace jsem získal také od Michala Kodyma, člena sdružení a studenta ČZU.

Geografická a etnografická část je převzata z internetových stránek občanského sdružení Blueland a Surya.

Zdrojem obecnějších informací o vztazích původních obyvatel Ladakhu s cizinci se stala kniha Heleny Norbeg-Hodge s názvem *Dávné budoucnosti*. Helena Norberg-Hodge se oblasti Ladakhu věnuje dlouhodobě, a tak je pro tuto práci téměř nepostradatelným zdrojem. V jasně a čtivě psané knize přechází autorka z popisu situace k úvahám o

² viz obr.1

nastupující globální „monokultuře“ a způsobům, jak jí čelit. To vše na základě vlastních zkušeností. I když kniha byla vydána již v roce 1991, stále ji můžeme považovat v některých základních otázkách za aktuální. Jedná se ale o obecně platné věci, spíše uvažující o kultuře, nikoli konkrétních problémech.

*Jakkoli idylická nám může připadat tradiční zemědělská společnost, nelze jejím obyvatelům odeprít možnost užívat výhod moderního rozvoje. Ale na druhé straně, jak naznačuje tato kniha, by rozvoj a učení neměly probíhat jednostranně. U lidí tradičních společností, jako jsou Ladačané, existuje často vnitřní rozvoj, smysl pro srdečnost a vyrovnanost, o které bychom měli usilovat my všichni.*⁴ První část se zabývá tradicemi a náboženstvím Ladakhu. Popisuje život ve vesnici, hospodářství, zemědělství. Dává příklady tradičních ladackých písní a tanců. Upozorňuje na tradiční ladacký pozitivní přístup k životu a vůbec všemu.

Ve druhé části se věnuje příchodu industrializace do této oblasti. Staví se k ní velmi skepticky a dává příklady špatného kulturního porozumění mezi cizinci a ladačany. Stěžuje si na velmi složitý přechod z tradiční kultury do moderní. Kritizuje také moderní způsob vzdělávání. *Moderní vzdělání nejenomže přehlíží místní zdroje, ale dokonce učí ladacké děti tomu, aby považovaly sebe a svojí kulturu za něco podřadného. Přicházejí tak o sebeúctu. Celý systém školství propaguje západní model života, což přímo způsobuje, že se děti stydí za své tradice.*⁵ Tento fakt by měl být odstraněn realizací více takových projektů jako je projekt Surya a projekt Blueland. Nestalo-li se tak implementací jiných projektů, které se v oblasti realizují již od začátku 80. let.

Ve třetí části radí jak se s invazí západního myšlení vypořádat, jakých chyb se vyvarovat. Mluví o projektech SECMOL a LEDeG, které mají svůj prostor v pozdější

³ plné znění práce se nachází v seznamu použité literatury

kapitole práce. Představuje také svůj vlastní projekt „Ladak“. Tato organizace je další ze seznamu těch, kteří se snaží o rozvoj nenásilnou cestou a s respektem k místní kultuře.

Pojmy moderní vzdělávání versus tradiční vzdělávání se Helena Norberg-Hodge zabývá ve svém článku Modern-Education (2005). Zabývá se změnou, kterou prodělalo vzdělávání v Ladakhu. Kritizuje vliv moderního vzdělávání na tradiční ověřené metody. Zpochybňuje nutnost moderního vzdělávání v odlehlých oblastech Ladakhu. V minulosti se děti učily vše potřebné od svých rodičů a jejich metody jsou, podle autorky, nepochybně lépe slučitelné s potřebami obyvatel Ladakhu. *Děti jsou vzdělávány, aby se staly specialisty ve spíše technologické než ekologické společnosti. Škola je místo, kde se opomíjejí tradice a zkušenosti ověřené postupy a dokonce je na ně shlíženo shora*“ Autorka se zabývá také historickým vývojem vzdělávání v Ladakhu. Její poměrně radikální názor na tuto problematiku také potvrzuje výrok, že osnovy výuky pro Ladakh jsou jen ubohou imitací britského vzdělávání, tudíž koncept vytvořený bez jakékoliv návaznosti na Ladakh.

Obsah výuky v Ladakhu považuje za umělý a vykonstruovaný. *Všude na světě je proces zvaný vzdělávání postaven na stejných předpokladech a shodném europocentrickém modelu*“. Předpovídá vývoj ve vzdělávání v jednotlivých oborech, například u vyššího vzdělávání se studenti učí stavět betonové domy, v zemědělských oborech se učí průmyslovému hospodářství (využívání pesticidů, křížení odrůd, strojní výroba). Zároveň ovšem autorka dodává, že moderní vzdělávání přineslo také řadu pozitiv, jako je například nárůst gramotnosti a přiblížilo Ladačanům dění v okolním světě, čímž ale odloučilo Ladačany od sebe samých a od své země. (Helena Norberg-Hodge, 2005)

⁴ NORBERG-HODGE, H. *Dávné budoucnosti*. Brno 1996. s. 6

⁵ NORBERG-HODGE, H. *Dávné budoucnosti*. Brno 1996. s. 94

Janet Rizvi (Rizvi 1996) se vyjadřuje k historii a současnému stavu oblasti Ladakh. Kniha je rozdělena do několika kapitol s velkým zaměřením na historicko-ekonomický vývoj. Jedna z kapitol se zabývá problematikou rozvoje oblasti a projekty realizovanými v posledních dvaceti letech. Autorka zaujímá kritický postoj k problematice rozvoje oblasti Lehu. Velmi negativně vnímá také některé státní programy. Silně zpochybňuje především přínos projektu poskytujícího subvence rýže a obilí. Každá rodina má nárok na určité množství rýže od státu. Autorka si myslí, že veškerá pomoc oblasti by měla vycházet z místních zdrojů a znalostí. *„Rozvojová spolupráce by přitom měla brát v úvahu existující sociální a pracovní vzory a měla by se vyhýbat materialistickému přístupu k rozvoji, měla by podporovat samostatnost, raději než zvyšující se závislost na vnějších ekonomických zdrojích. Jakýkoli jiný druh rozvoje může být jen kontraproduktivní.“*⁶

Autorka se také vyjadřuje k využití solární energie. To bylo započato v 80. letech ekologickou organizací LEDeG⁷. V současnosti má využití obnovitelných zdrojů jako je solární energie velký potenciál. Autorka přiznává, že změna v oblasti je nevyhnutelná a ztotožňuje se s filosofií té organizace, která je postavena na myšlence, že západní model rozvoje nemusí být nevyhnutelně to pravé řešení rozvoje pro oblast Ladakhu a Zanskaru. Organizace se snaží prosadit takový koncept rozvoje, který zdůrazňuje dlouholetou nezávislost oblasti. Autorka věnuje pozornost také organizaci SECMOL⁸.

Zajímavé informace podává autorka v kapitole zabývající se vzděláváním. Vzdělávací systém v Ladakhu a Zanskaru byl zcela neuzpůsoben jedinečnosti a izolovanosti této oblasti. Školy používaly stejné osnovy jako školy v jiných částech Indie. Děti byly vzdělávány v jazyce pro ně cizím – hindštině nebo angličtině.

⁶ RIZVI, J. *Ladakh – Crossroads of High Asia*. New Delhi 1996. p. 174

1.2. Metodika výzkumu

Na své bakalářské práci jsem začal pracovat v době, kdy první škola, projektovaná a realizovaná občanským sdružením Surya, právě ukončovala první rok existence a tak bylo přirozeným úkolem zjistit její dosavadní fungování a směřování. Rovněž bylo nasnadě zjistit, jak zatím ovlivnila život místních obyvatel, pro které byl tento projekt uskutečněn. Nečekaně ale do „hry“ vstoupilo další občanské sdružení, a to Blueland. Vzniklo v průběhu roku 2009, kdy prezentovalo vlastní projekty, mezi nimiž se objevil projekt stavby druhé školy. O tomto projektu se dozvíme více v kapitole *Projekt Blueland*.

Tato událost velkou měrou ovlivnila dění ve vesnici, a tím pádem i cíle této práce. Především by se měly osvětlit důvody vzniku druhé školy, čím se liší od první školy a čím přispěje vesnici. Toho bychom měli docílit právě rozhovory se členy sdružení.

Hlavní výzkumnou metodou pro svoji práci jsem zvolil formu unikátních osobních rozhovorů společně se studiem pramenů a literatury k tématu. Terénní výzkum jsem bohužel nemohl provést z důvodu nedostatku finančních a časových prostředků.

Stěžejní částí této práce je popis obou projektů – jak projektu Surya, tak projektu Blueland. Informace o těchto projektech byly získány buď osobním zjištěním, rozhovorem či z internetových zdrojů. Většinu informací, které vedou k závěru, jsem získal osobními rozhovory se členy sdružení.

⁷ více v kapitole Organizace zabývající se rozvojem oblasti

2. CHARAKTERISTIKA OBLASTI

2.1. Historie oblasti

První stopy lidské aktivity na území Ladakhu spadají pravděpodobně už do doby bronzové. Od té doby se zde vystřídaly různé populace - lovci z oblasti mezi Kazachstánem a Čínou, Monové, Drádové nebo Tibetané. Ranný buddhismus, přicházející z Kašmíru, datuje své počátky do 2. stol. př. n. l. V 7. stol. zabrali Zanskar Tibetané a už v 8. stol. převažoval na většině území buddhismus. V 10 a 11. stol. vznikla dvě první královská sídla a kláštery Karša a Phuktál.

Až do 15. stol., kdy byla tato oblast podřízena Ladaku, fungoval Zanskar víceméně jako samostatné buddhistické království zpravované několika královskými rodinami.

Roku 1822 obsadila celý Zanskar koalice z oblasti Kullu, Lahaul a Kinnaur. Následovalo plundrování země a bylo zničeno královské sídlo v Padumu.

Od roku 1842 až dodnes je Zanskar součástí indického svazového státu Džammu a Kašmír. Válečné konflikty v polovině 20. století měly za důsledek uzavření oblasti a zákaz vstupu cizincům. Teprve v roce 1975 byla postavena první a dodnes stále jediná silnice, spojující Zanskar se zbytkem světa.

Zanskar, někdy nazýván též Malý Tibet je už třicet let senzací pro turisty a badatele. Zapříčinilo to ale samozřejmě četné změny v tradiční sociální struktuře Zanskaru. Přesto však, díky své sounáležitosti k Indii, zůstává Zanskar jednou z mála oblastí, kde tradiční Tibetská kultura, společnost a architektura přežily Čínskou kulturní revoluci.

Zanskar je součást svazového státu Jammu & Kashmir, distrikt Kargil, na hranicích Tibetu a Pákistánu. Většinu jeho povrchu tvoří vysokohorská poušť (je tu velký počet slunečných dní, v dlouhodobém průměru až 300 za rok). Nachází se v oblasti srážkového

⁸ více v kapitole Organizace zabývající se rozvojem oblasti

stínu, kamenitá oblast s minimálním lesním porostem a omezenou srážkovou činností. Panují zde velké teplotní rozdíly (od $-40\text{ }^{\circ}\text{C}$ do $+30\text{ }^{\circ}\text{C}$, průměrná roční teplota oblasti je $-2\text{ }^{\circ}\text{C}$). Pět měsíců v roce je region kvůli sněhu prakticky nedostupný, jediná možná cesta je po zamrzlé řece nebo přes zasněžené horské velikány. Malé vesnice jsou roztroušeny kolem ledovcových řek a pramenů v nadmořských výškách 3500 – 4500 m. n. m.

2.2. Ekonomika a politická situace

Od 13. století zde vedly obchodní stezky spojující Indii, střední Asii a Kašmír. Oblast je zcela zemědělská, donedávna zde vůbec neexistovala peněžní ekonomika, i dnes narazíme na rodiny, které jsou zcela soběstačné, případně využívají směnný obchod. Každá rodina vlastní dům, políčka dle rodové hierarchie (feudálního původu z dob tibetského království). Nejbohatší rodiny vlastní stáda jaků (až 10 kusů jedna rodina, stádo v jedné *dokse*, polo nomádkém stanovém táboře, je až 300 kusů).

Neexistuje zde základní infrastruktura, z toho plyne špatná dostupnost zboží a materiálu, vše se musí dopravovat s pomocí koňů či jaků několik dní po horských stezkách. Vlastníci koňů si přes léto celkem slušně vydělávají jako koňáci pomáhající turistům při jejich vysokohorském trekování. Dalším zdrojem jsou státní zakázky jako např. stavba mostů, vodních kanálů nebo škol; výdělek za jeden den je 200 INRs (100 Kč)

Svazový stát Jammu & Kashmir se dělí na východní buddhistickou část (Zanskar, Ladakh) a západní muslimskou část (Jammu, Kashmir a distrikt Kargil). Oblast Zanskaru patří historicky a sociálně do východní buddhistické části. Politicky je však spravována západní muslimskou částí, se správním centrem v dist. Kargil (důvodem je existující infrastruktura, kdy do oblasti Zanskaru vede pouze jedna silnice vedoucí právě do města Kargil). Vesnice řídí rada starších (pouze muži). Představitelé náboženského života (např.

mnich, láma, geše) se drží ve velké úctě, a pokud navštíví vesnici, mají hlavní slovo a zasahují do řízení vesnice. Oblast Kashmiru a Ladakhu je notoricky nestabilní oblastí, kde vojenské základny jsou všudypřítomné a situace je poměrně křehká, hlavně z pohledu nábožensko-politického.⁹

2.3. Náboženství a společnost

Zanskar je oblastí tibetského tantrického buddhismu. Už od 10. stol. n. l. začaly vznikat v pohoří Zanskar buddhistické kláštery, které měly přímé styky s královstvími v Tibetu a Bhútánu. 14. Dalajláma, Jeho Svatost Tenzin Gyatso, je místními uctíván jako nejvyšší představený náboženské školy Gelukpa, která je v oblasti prominentní. Existují zde jak mužské kláštery, tak i ženské kláštery, kam skoro každá rodina z důvodu prestiže posílá aspoň jedno dítě už v útlém věku (od pěti let).

Na první pohled se lidé zdají veselí a bezstarostní, což odráží jejich postoj k lidem a okolnímu světu (za nejhorší vlastnost např. považují hněv). Donedávna zde existovala polyandrie (mnohomužství, kde žena má vícero manželů, nejčastěji bratry), svatbě odjakživa předchází únos nevěsty. Základem společnosti je velkorodina, žena má v průměru 10 dětí a více generací žije v jednom domě (dům dědí nejstarší syn). Každá rodina posílá aspoň jedno dítě do kláštera, jedno do armády (zvláště ekonomicky chudší rodiny), jedno děvče pečuje o jaky a ovce v *dokse* (polonomádký stanový tábor), jedno dítě zůstává v domě rodičů a stará se o ně ve stáří, a zbytek dětí se dnes každá rodina snaží dle svých možností poslat do města za vzděláním. Neprovdané ženy od jara do podzimu žijí v *doksách*. Muži se v té době buď věnují obchodu (karavany) či pomáhají s péčí o děti a starají se o pole. Lidé jsou zde neskutečně skromní a houževnatí, prakticky pracují od

⁹ <http://www.blueland.cz/projekty/projekty/popis-regionu/> [5.8. 2010]

východu slunce až do západu, v zimě hybernují ve svých domech a pijí *čank* (ječmenné kvašené pivo).

2.4. Ladakh dnes

Oblast byla do roku 1975 úplně uzavřena cizincům, a teprve s výstavbou silnice vedoucí přes Himálaje do Lehu indická vláda otevřela oblast turismu. Dosud zde neexistuje základní infrastruktura, kromě výše uvedené silnice, je zde špatná. Dostupnost zboží a materiálu, vše se musí dopravovat s pomocí koňů či jaků několik dní po horských stezkách. V časovém horizontu deseti let plánuje indická vláda dokončení druhé dálnice vedoucí přes Himálaj, napříč pohoří Zanskar, čímž dojde k nevyhnutelnému střetu místní buddhistické kultury s okolním světem. Změny globálního oteplování (více srážek přes léto) začínají zasahovat i do života Zanskařanů (místní architektura z nepálených cihel není uzpůsobena pro větší srážky). V létě 2007 vznikla v údolí Lungnak iniciativa na založení místní neziskové organizace Gonporangjon Culture Association (GCA), jejíž hlavním cílem je podpora vzdělání v této izolované oblasti.

2.5. Zemědělství

Zanskar (část Indického státu Jammu & Kashmir), kde realizuje své projekty jak občanské sdružení BlueLand tak Surya, spadá do oblasti vysokohorské pouště. Signifikantními jevy této oblasti jsou ztížené podmínky pro pěstování zemědělských plodin a to zejména proto, že leží v oblasti srážkového stínu. Jsou zde velké teplotní výkyvy (od -40°C do $+30^{\circ}\text{C}$, průměrná roční teplota oblasti je -2°C) a zemědělská produkce je zcela závislá na přítomnosti a intenzitě sněhových srážek. Z těchto důvodů je vyloučena zemědělská velkovýroba a drobní zemědělci se omezují převážně na pěstování ječmene.

Zavlažování je závislé na tajících ledovcích, respektive na průtoku ledovcových říček. Existuje zde velmi složitý a sofistikovaný systém zavlažovacích kanálů, který je

ovšem náročný na výstavbu a údržbu. Kolísání teplot zcela vylučuje celoroční pěstování plodin a značně omezuje jejich výběr. Nízká variabilita osevu je příčinou nevhodného zatížení orné půdy a rychlého vyčerpání jejích možností. Nízká teplota zároveň omezuje výtěžnost osevu a krátké roční období kdy lze plodiny pěstovat, zapříčiňuje jejich nízkou kvalitu a tím pádem také malý výnos. Poloha regionu nabízí pouze krátké vegetativní období.

Půda je kamenitá, tedy extrémně málo úrodná. Hornatý profil krajiny znemožňuje přirozenou tvorbu úrodnější ornice, půda vhodná k pěstování plodin se vyskytuje prakticky pouze v okolí vodních toků a v blízkosti vesnic. Navíc se znehodnocuje opakovaným pěstováním stejných plodin, tedy jednostranným zatížením.

Dostupnost regionu složité a technické vybavení drobných zemědělců je velmi nízké, až primitivní. Příčinou je jak extrémně špatná přístupnost regionu, kdy většina teritorií je přístupna pouze pěšky a po vysokohorských stezkách, leží v extrémních nadmořských výškách (nad 3500 m. n. m.), tak i nízká vzdělanost a technický rozvoj jednotlivých vesnic (například absence jakýchkoliv větších strojů, pohonných hmot, elektřiny apod.). Z těchto důvodů jsou veškeré práce vykonávány ručně, maximálně s použitím hospodářských zvířat (jaci, koně).

Naopak velkou výhodou regionu je vysoká světelnost, která nabízí využití akumulačních staveb. Akumulační stavby, které jsou cílem projektu, jsou postaveny téměř celé z obnovitelných zdrojů a využívají místní materiály (kameny, jíl, slámu, nepálené cihly). Zároveň jsou v souladu s místní architekturou tak, aby využívaly všech jejích osvědčených kladů a zároveň nenarušovaly trvale udržitelný rozvoj a ráz krajiny.

2.6. Vzdělávání

V celém regionu Zanskar je minimální dostupnost k základnímu vzdělání. Děti často odcházejí do internátních škol daleko do měst, zpět do rodných vesnic se již nevracejí a tím se narušují rodinné vazby, které jsou jedním ze základních pilířů zdejší buddhistické kultury. Míra negramotnosti těch, kteří zůstali, je téměř stoprocentní. Nedostupnost oblasti nahrává vládě k přehlížení této skutečnosti a většina dětí získá vzdělání jen díky podpoře ze zahraničí nebo v soukromých školách sponzorovaných zahraničními organizacemi.

Lung Nag, jehož obyvatelé spadají podle indické ústavy mezi tzv. soupisné kmeny a kasty, což je ve skutečnosti minoritní skupina, v našem případě obyvatelé praktikující tibetský buddhismus. Zanskar je jedna z posledních enkláv na naší modré planetě, kde se tento druh tantrického buddhismu živě praktikuje.

Komunikačním jazykem je zanskarština (hovorová tibetština) používající písmo *bodhik*. Úředním jazykem je urdština a k tomu ještě existují dva jazyky státní: hindština a angličtina. Znamená to, že pro orientaci ve státě, obyvatel údolí Lung Nag potřebuje alespoň základní znalost hindštiny, urdštiny a angličtiny, vedle mateřského jazyka zanskarštiny.

Indie začala pětiletý plán rozvoje vzdělávání v roce 1950. Pozornost se částečně přesunula také do odlehlé oblasti Ladakhu. Prvním důležitým projektem byla výstavba silnice mezi městy Šrinagár a Leh. V současnosti jsou všechny důležité geografické jednotky regionu propojeny silnicí. Obě silnice, Šrinagár-Leh a Manali-Leh, zůstávají v zimním období po dobu téměř sedmi měsíců pro neprůjezdnost uzavřeny. V oblasti byly zahájeny také další rozvojové programy, např. chov dobytka, zemědělství, zavlažování, hydro-elektrické projekty. Většina projektů byla provedena bez dostatečné obeznámenosti s jedinečnými potřebami této oblasti, a tak v současnosti musí Ladakh čelit ohrožení vlastní kultury a identity. Vzdělávání v Ladakhu bylo dříve ovládáno náboženstvím, když

král Tashi Namgyal ustanovil, že každá rodina musí poslat jedno dítě do kláštera. Moderní vzdělávání započalo v Ladakhu v 70. letech. Na mnoha místech byly otevřeny státní školy. První školu v Ladakhu započali v roce 1886 moravští misionáři. V roce 1889 bylo vyhlášeno, že rodiny s více než jedním dítětem musí poslat alespoň jedno dítě do školy. Studijní plán obsahoval urdštinu, angličtinu, zeměpis, přírodní vědy, matematiku. Po vyhlášení nezávislosti představila indická vláda politiku národního vzdělávání, jejíž realizace byla povinná, a politiku školní rady, jež nechává státům právo rozhodovat o vlastním vedení vzdělávací politiky.¹⁰

2.7. Lékařská péče v Zanskaru

V údolí není skoro žádná lékařská péče. V případě nemoci se lidé obracejí buď na přírodního léčitele, tibetsky *Amči*, nebo na milost Buddhy. Do nejbližší nemocnice, jejíž vybavení je hrubě nedostačující, je to tři dny pěší chůze. Chybí pravidelné zásobování léky, někdy je nemocnice doslova vybrakovaná a pacienti čekají týdny na základní ošetření.

2.8. Vesnice Kargyak

Kargyak je odloučená vesnice v pohoří Zanskar v nadmořské výšce 4200 m.n.m.¹¹ Nejbližší silnice dnes končí v 60 km vzdálené vesnici Raru. Do nejbližšího správního centra, městečka *Padum*, které leží ještě o 20 km dále, trvá cesta z Kargyaku čtyři dny chůze. Údolí Lung Nak je v okolí Kargyaku doširoka otevřené. Skaliska mají místy načervenalý odstín. Z vesnice se naskýtá výhled na majestátní svatou horu Gonpor Rangjon. Vesnice leží při toku stejnojmenné řeky Kargyak a je obklopena vyprahlými kopci, na jejichž stráních se sporadicky vyskytují traviny. Obyvatelé se musí potýkat

¹⁰ <http://www.blueland.cz/projekty/projekty/popis-regionu/> [5.8.2010]

s drsnými klimatickými podmínkami. Hlavní obživou obyvatel je zemědělství. Každá rodina vlastní dobytek. Dobytek spásá od května do září trávu na okolních kopcích. Kočovně žijící vesničanky zůstávají po tuto dobu s dobytkem v místě zvaném doksa. Důležitým příjmem pro rodiny jsou peníze získané z přepravy zboží na koních. Jaci, přestože unesou více, se zpravidla k přepravě nepoužívají. Jsou příliš cenní a přeprava zboží bývá pro zvířata extrémně nebezpečná. Vzhledem k obtížnému terénu se na koně nakládá maximálně 20 kg. I přesto je zde riziko, že se kůň zřítí do propasti nebo bude unesen v řece silným proudem vody.

Oblast má velký počet slunečných dnů v roce (v dlouhodobém průměru více než 300), v zimě zde však teploty klesají až na -40 a vesnice je na celých šest měsíců odříznuta od okolního světa. Surya o.s. nainstalovala ve vesnici meteorologickou stanici, která pravidelně podává zprávy o počasí.

V Kargyaku žije zhruba 150 obyvatel (sčítání obyvatel Surya) Většina obyvatel neumí číst a psát. Vzhledem k tomu, že se děti vzdělávají, bývají to častokrát právě ony, kdo je schopný zprostředkovat komunikaci mezi jejich rodiči a cizinci. Před založením školy v Kargyaku nechodili děti do školy vůbec, nebo musely odcházet do vzdálených internátních škol. Po ukončení školy se mnohdy nevracely, čímž byly narušovány rodinné vazby, které jsou základem místní kultury.

Ekonomika Kargyaku je velice jednoduchá. Z velké části je stále postavena na výměnném obchodě. Důležitým směnným artiklem jsou mléčné výrobky. Většinu potravin jsou obyvatelé schopni si zajistit sami. Dokupují převážně sůl, rýži, luštěniny, zeleninu a čaj. Příjmy tvoří výdělky z přepravy zboží na koních, přičemž důležitou roli zde hraje turismus. Téměř každá rodina vlastní koně. Od množství dobytka je možné odhadnout majetek jednotlivých rodin. V letním období tráví muži většinu času na cestách po oblasti

¹¹ viz. obr. 2

s turisty (průměrná Midase pohybuje okolo 300 rupií na koně na den). Jedinou formou obchodu, jak ho my známe, jsou stanové obchůdky, tzv. teashopy. Tyto byly vystavěny pro turisty na důležitých turistických trasách. Ve vesnici je ještě jeden obchod, ve kterém je možné koupit základní potraviny, vesničané zde ale prakticky nenakupují, kupují většinu zboží v Padumu.

Ženy pečují o dobytek, zpracovávají mléko, suší sýry a sekají trávu. Bohatství rodin lze soudit dle bohatosti řezby dveřních rámců a rámců oken. V kargyaku je obyvateli zvolen starosta, který zastupuje vesnici při jednáních. Na rozhodování se ovšem podílí vesničané hromadně. Bohatství rodiny lze posoudit dle množství dobytka a koní, které vlastní. Dalším zdrojem financí je pro místní obyvatele podpora od státu a sponzorování vzdělání dětí.¹²

¹² <http://www.surya.cz/clanky/archiv> [20.11. 2010]

3. ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE ROZVOJEM VZDĚLÁNÍ

V OBLASTI

3.1. SECMOL

Studentské kulturní a vzdělávací hnutí Ladakhu je v oblasti vzdělávání největší a nejzkušenější organizace sdružující aktivní obyvatele Ladakhu, kteří se snaží prostřednictvím různých projektů podpořit zachování jedinečné kultury a tradic Ladačanů. Organizace se zaměřuje na vzdělávání obyvatel, učí je samostatně a cílevědomě obstarávat svůj kraj tak, aby nedošlo k jeho znehodnocení. SECMOL se zaměřuje na využívání obnovitelných zdrojů, konkrétně využívání solární a větrné energie. Organizace jednala také s úřady a dosáhla úspěchů v podobě vzdělávacích reforem, které usilují o uznání jedinečnosti kraje a individuální přístup ve vzdělávání. Hlavním cílem organizace je zvýšení kvality vzdělávání ve státních školách, takže se prakticky snaží zajistit a zefektivnit chod již existujících škol. Vzdělávají státní učitele, jak učit na různých úrovních a minimalizovat zátěž kladenou na studenty. SECMOL zřídil nedaleko Lehu kampus solárně vyhřívané školy, kde se dlouhodobě vzdělává přibližně 40 studentů. Vydali také řadu publikací. Vydané knihy pro výuku angličtiny jsou upraveny tak, aby odpovídaly reálným životním situacím v Ladakhu a vyvarovaly se obecnému zpracování pro celou Indii.

3.2. GERES - Groupe Énergies Renouvelables, Environnement et Solidarités

Tato organizace je jedna z nejznámějších rozvojových organizací. Vznikla ve Francii v roce 1976 a působí v osmi zemích Afriky a Asie. Vytváří mnoho projektů po celém světě. Jednou z oblastí, které se věnuje ve velké míře, je právě oblast Ladakhu. Kromě

vlastních projektů má také za úkol koordinovat ostatní neziskové organizace, aby působily na vhodných místech a vhodným způsobem. Dá se říci, že GERES je organizace, sdružující menší organizace a tvořící různé projekty, které následně předává k uskutečnění.

Projekty, které tvoří, mají za úkol zlepšit životní úroveň obyvatelstva odlehlých částí Západního Himaláje pomocí pozvolného přechodu z izolovaného zemědělství k otevřené moderní ekonomice. Cílem je pozvednout finanční příjem těchto obyvatel o 30 – 80%¹³, zlepšit úroveň vzdělání a posílit postavení žen ve společnosti.

Tato organizace měla velký význam při vzniku projektu Surya.

3.3. LEDeG – Ladakh Ecological Development Group

Tato organizace je místní a vznikla v roce 1983 se stejnými cíly jako většina rozvojových organizací. Tedy zlepšit životní úroveň, zlepšit úroveň vzdělání atd. Jejím cílem je podporovat ekologicky a společensky udržitelný rozvoj bez nutnosti násilných kulturních a společenských změn. Její součástí je také tzv. Pracovní komise (v originále *Working Committee*), která dohlíží na správnost projektů a má rozhodující právo. Má osm členů.¹⁴

Od svého založení byl LEDeG ohodnocen již mnoha cenami, napříkla cenou „The Right Livelihood Award“ v roce 1986, známou také jako alternativní Nobelova cena¹⁵. Stal se také neziskovou organizací roku 2005.

Jeho úkoly a cíle jsou nasnadě. Připravit obyvatele odlehlých částí Ladakhu na neodvratné zásahy developerů do těchto oblastí, zajistit zavedení elektřiny do domácností na trvale udržitelné bázi, zajistit dostatek pitné vody a samozřejmě zlepšovat životní úroveň zvýšením příjmů obyvatel. S touto organizací spolupracovala Surya stavitelsky.

¹³ <http://india.geres.eu/light.php> [8.9. 2010]

¹⁴ <http://india.geres.eu/leddeg.php> [8.9. 2010]

¹⁵ <http://india.geres.eu/leddeg.php> [8.9. 2010]

4. PROJEKT SLUNEČNÍ ŠKOLY VE VESNICI KARGYAK

Vesnička Kargyak v indickém Himálaji leží doslova na konci světa. Do nadmořské výšky 4200 metrů do ní musíte vyšlapat pěšky přes hory, protože silnice končí v místě vzdáleném tři dny cesty. V Kargyaku není škola a místní děti to se školní docházkou nemají lehké. Buď se nenaučí ani číst, nebo odjedou do internátních škol dole ve městech a obvykle se domů už nevrátí.

V současnosti již probíhá výstavba silnice z Padumu do Darchi, vedoucí právě přes tuto vesnici a další. S ní nerozlučně přichází moderní obchod, celková industrializace, více peněz v oblasti atd. To jsou faktory, které jsou samozřejmě pozitivní. Jsou ale pozitivní jen objektivně, neplatí to pro všechny oblasti na světě. Mohli bychom tvrdit, že jsou pozitivní pouze pro západní část světa – moderní, industrializovanou, rozvinutou část světa. Pokud se ale podíváme na Kargyak, kde více než peněžní transakce funguje směnný obchod, kde se nejezdí v autě, ale na koních a kde jsou obyvatelé z 90% negramotní, dá se předpokládat, že tento bleskový rozvoj pro tuto část světa pozitivní nebude. Je potřeba obyvatele připravit na tuto změnu. Naučit je anglicky, naučit je základním moderním obchodním pravidlům a představit jim základní technické vymoženosti. Aby i oni mohli využít tento pokrok pozitivně.

4.1. Projekt

Projekt Surya – škola pro Kargyak počítá se stavbou školy a zajištěním celoroční výuky pro děti z vesnice a přilehlých osad, s celkovou kapacitou 60 dětí. Speciální konstrukce stavby, využívající slunečního záření, zajistí v učebnách minimální teplotu 15°C po dobu celého roku a výuka tak bude možná i v zimních měsících. Prázdniny se pak mohou částečně přesunout na léto, kdy většina dětí pomáhá při sklizni a běžně školní docházku zanedbává. Mít možnost se vzdělávat pomůže vesničanům využít svých

schopností k nalezení nových pracovních a finančních příležitostí a z dlouhodobého hlediska tak eliminovat stále větší problém, kterým je migrace do větších měst. To vše by mělo za ideálních podmínek vytvořit ukázkový model stavby pro širší využití i v okolních vesnicích.

Občasné sdružení Surya bylo založeno v roce 2006. Předsedou sdružení je Ing. Jan Tillinger. Myšlenka stavby solární školy vychází z diplomové práce právě Ing. Jana Tillinger, zvané Ekologická škola v indickém Himaláji, která byla obhájená v roce 2004 na ČVUT v Praze. Cílem bylo postavit buddhistickou školu, v níž by mohla probíhat výuka v zimním období. Na projektu se podíleli odborníci a specialisté z blízkých oborů. Celková konstrukce stavby byla projektována za použití přírodních materiálů a v souladu s místní architekturou (tradiční prvky – vstupní portál či okenice zdobené řezbou, barevné okenice). Škola slouží také jako komunitní centrum a prostor pro různá shromáždění vesničanů.

Tým začal spolupracovat s místními úřady v létě 2006. Během této doby bylo započato několik různých aktivit. Byla zahájena výuka v provizorní škole, velký úspěch zaznamenala také výstavba skleníku, kde bylo možné otestovat vlastnosti některých materiálů později použitých při stavbě školy. V projektu výstavby školy byly podniknuty první kroky: podepsání smluv s vesničany, jednání s místními úřady, podepsání dohod s asociací GonpoRangjon, výběr vhodného místa pro stavbu a informování vesničanů o přínosu projektu, nákup dřeva na stavbu a jeho doprava v zimě po zmrzlé řece. S vesničany byla sepsána úmluva *Memorandum of understanding*, která upravovala závazky sdružení a obyvatel (sepsána anglicky a tibetsky). Bylo provedeno několik pokusů o spolupráci s úřadem místní vzdělávací kanceláře – *Zonal education office* – jejímž předsedou byl v té době Mohammad Ali. Cílem bylo vysvětlit význam školy v Kargyaku a navrhnout způsob, jak by mohl být projekt podpořen. Dále byl osloven major Shughla z kanceláře Sabhawna – oddíl indické armády, která je zaměřena na rozvoj odlehlých oblastí. Byla přislíbena

podpora, ale dodnes nebyla poskytnuta žádná. S cílem vytvořit instituci, která v budoucnu převezme správu školy, byla provedena registrace místní asociace GonpoRangjon, v jejímž čele stanul jeden z vesničanů – Sonam Spalkit. Školu zaštilil Láma Chospel Zotpa, rodák z blízké vesnice, který pracuje na úřadu v Dilhi.

Vize Surya, o.s. byla založit soukromou školu, kde si bude sdružení samo určovat politiku a fungování a bude řídit školu, kterou financuje. Studenti by ale touhle cestou nezískali indické vysvědčení. *Chtěli jsme školu, která by nespádala pod ministerstvo školství, ale pod ministerstvo kultury. Nakonec jsme od toho ustoupili. Nyní je to státní škola, registrovaná dávno před svým otevřením a kraj na ni dostává příspěvky. Stát platí učitele, kteří zde neučí a nikdy neučili. Peníze končí nejspíš u těchto učitelů. Tito fungují jako bílí koně. Část peněz se vrátí zkorumpovanému úředníkovi, který tam obrazně učitele posílá. Stát slibuje učebnice, učitele, uniformy, ale zatím zůstalo vždy jen u slov.*¹⁶

4.2. Realizace

Stavba školy byla zahájena na jaře 2007. Na podzim téhož roku byly dokončeny všechny přípravné práce. Při výstavbě bylo vyrobeno cca 4500 nepálených cihel, z nichž bylo použito asi 3500. Tyto cihly byly vyrobeny dle modifikovaných tradičních postupů v blízkosti vesnice a následně byly přivezeny na koních a jacích na místo stavby.

Na jaře 2008 byla započata výstavba školy. Sehnat odborníky na zpracování kamene či zkušené dělníky pro stavbu bylo poměrně obtížné. Nábor probíhal také v České republice. Snaha oslovit odborníky či studenty stavebních průmyslových škol byla neúspěšná. Před odchodem první skupiny dobrovolníků do vesnice byli najati dělníci z Nepálu a Indie. Vesničané v Kargyaku nemají potřebné technické znalosti a zkušenosti, na stavbě se podíleli nepřímo, například dopravou materiálu. V roce 2008 byli nasmlouvání dělníci

¹⁶ rozhovor s Janem Tillingerem v Praze [5.11. 2010]

z minulého roku, další dělníci z Nepálu, Dharamsaly a Šimly. Kriteriem pro výběr bylo především doporučení mistrů a známých (32 dělníků přišlo z Nepálu, z toho bylo 18 následně propuštěno, 9 ze Šimly, z toho se 3 kvůli výškové nemoci vrátili). Odlehlost vesnice značně komplikovala nábor pracovníků a také jejich případnou léčbu v případě nemoci či úrazu. Truhlářské práce zajistil truhlář ze sousední vesnice Sking. Řezbářské práce byly provedeny v řezbářských dílnách v Padumu, materiál na stavbu byl postupně pořízen v Manali, Padumu, Lehu, ale některé kusy materiálu a nářadí byly pořízeny také v Delhi nebo České republice.

Škola je projektována jako pasivní dům. Převaha slunečných dnů a intenzita slunečního záření poskytují vhodné podmínky pro výhřev budovy za využití solární energie. Budova školy je přízemní a skládá se ze tří tříd, WC a chodby. Hlavními stavebními materiály jsou: písčité zemina, kámen, jíl, dřevo, sláma, místní křovina, říční písek a trus. Technicky se budova skládá z těchto částí: pro základy byl použit lomový kámen, svislé nosné konstrukce tvoří dřevěné sloupy a zděné stěny, vodorovná nosná konstrukce je tvořena dřevěnými trámy, obvodové stěny jsou z nepálených cihel. Střecha je plochá, tvořena tepelnou izolací z místní křoviny, jílovou hydroizolací doplněnou paropropustnou folií.

Stěny budovy jsou tvořené tzv. sandwichem, zevní nosná stěna je kamenná, vnitřní tepelně akumulační, je cihlová. Jako izolace mezi nimi je použita sláma a trnité křoviny. Exponovaná jižní stěna budovy je prosklená. V jedné místnosti se nachází také kamna, která zajišťují příznivou teplotu ve škole i při extrémně nízkých teplotách. Průměrná teplota v místnosti je 15°C

Na čhadar, jak se putování po zamrzlých řekách nazývá, se Honza s Járrou vydají z největšího města Zanskarského údolí, Padumu. Jeep je vyveze nejdál, kam to ve sněhem zavátých horách půjde, a dál čeká jen ledová stezka. Tou se musejí dostat do vesnice Ichar,

kde je složeno dřevo pro kargyackou školu. Odtud již s připravenými vesničany pomocí zvířat odtáhnou náklad do Kargyaku vzdáleného asi tři dny chůze řečištěm po ledě a štěrku. Během čhadaru budou přespávat podél řeky v jeskyních, nezřídka je čeká brodění vodou a kritické partie prudké horské řeky budou muset i s nákladem obejít podél skal.

Tým se samozřejmě musel připravit na extrémní klimatické podmínky. Čeká je nízká teplota, která přes den může klesnout k -20°C a přes noc ještě o dalších dvacet, silný ledový vítr a ostré slunce během dne. Nutné je počítat s nadmořskou výškou až 4200 m n.m., jež vyžaduje dobrou aklimatizaci, neboť záchvat horské nemoci v tak izolované oblasti by mohl být fatální. Honza i Jára se na cestu vypravili vybaveni outdoorovým oblečením Humi, termoprádlem Moira a satelitním telefonem vypůjčeným od horolezce Martina Minaříka - všechno toto vybavení je naprostou nezbytností.¹⁷

Sluneční škola byla otevřena 21.9.2008.¹⁸

4.3. Rozpočet

V roce 2007 činil rozpočet samotné stavby školy 2,5 mil. Kč. Celkový rozpočet na provoz školy se postupem času navýšil. Celkový rozpočet na stavbu, provoz školy a technické vybavení v roce 2008 činil necelé 2 miliony Kč. V této částce jsou zahrnuty náklady na dopravu materiálu, nutné cestovní výdaje, náklady na zpracování a přípravu projektu, náklady na pracovní síli, náklady na provoz satelitního telefonu, nezbytné vybavení pro Surya, o.s. a samotnou školu (solární panely, počítač), samotný provoz školy (platy učitelů, pořízení učebních pomůcek). V roce 2009 podle výroční zprávy Surya činil rozpočet necelých 1,4 miliony Kč. Cíle výdajů zůstávají stejné. Projekt je financován především z darů soukromých dárců, hlavními sponzory jsou Petr a Jindra Sýkorovi, soukromí

¹⁷ <http://www.surya.cz/clanky/archiv> [20.11.2010]

¹⁸ viz. obr. 3

podnikatelé v oblasti prodeje kancelářského sortimentu. Významnou měrou přispěly také české a zahraniční firmy, které poskytly vybavení a materiál.

Na projektu se podílel tým dobrovolníků, převážně z České republiky. Přestože mezi dobrovolníky převládali Češi, byli mezi dobrovolníky také mladí lidé z Polska, Švýcarska, Francie, USA a jiných zemí. Mnozí byli turisté, kteří vesnicí procházeli a rozhodli se projekt podpořit svou prací. Dobrovolníci z ČR byli vybráni z řad studentů i pracujících, při výběru byl brán ohled na fyzickou a psychickou odolnost uchazečů.

Součástí projektu Surya o.s. je také sponzorování vzdělání dětí z Kargyaku (formou adopce na dálku). Sponzorské příspěvky ve výši 7900 Kč na žáka zajistí pokrytí nákladů na školáka na jeden rok. V současné době mají všechny děti v Kargyaku donora.

4.4. Výzkum mezi obyvateli vesnice Kargyak

Podle výzkumu Jany Suchomelové, která díky dotazníkovému šetření získala cenné informace od obyvatel vesnice Kargyak všichni dotázaní uvádějí, že celá vesnice byla s projektem sluneční školy plně seznámena a souhlasila s jeho realizací. Otázkou bylo, zda by si vesničané přáli spíše soukromou nebo státní školu. Většinou odpovědí bylo přání soukromé školy, protože ze zkušeností vesničané vědí, že soukromé školy jsou kvalitnější a poskytují kvalitnější vzdělání. V otázce rozdělení vzdělání mezi muže a ženy se všichni shodují na poskytnutí vzdělání jak chlapcům, tak dívkám stejně. Všichni si cení školy, kterou mají ve vesnici, protože mají možnost poslat své děti do školy, aniž by je museli posílat stovky kilometrů od domova. Děti tedy budou vzdělané a zároveň budou moci stále být přítomné s rodinou ve vesnici.

Co se týče tradic, Jana Suchomelová tvrdí: „*Dle výpovědí je patrné, že se vesničané o své tradice neobávají. Nepředpokládají, že by někdo či něco mohlo narušit dodržování již po staletí zachovaných tradic. Stanzi Nimce je přesvědčena, že tradice neutrpí, ale s příchodem vzdělání dojde ke změnám, které se na tradičním životě odrazí.*“¹⁹

Dále z průzkumu vyplývá, že vesničané vnímají turisty, cizince i dobrovolníky pozitivně, někteří považují dobrovolníky za blízké přátele. „*Domnívám se, že nejen turisté, ale všichni cizinci nenarušují naše tradice, naopak je ještě utužují například tím, že svými příspěvky podporují naše kláštery v Zanskaru, a tak mohou mniši kláštery opravovat.*“²⁰ Podle Tenzina Namgyal Pekonga (zkráceně Tennam), který se podílel na projektu Surya, „místní obyvatelé jsou velmi rádi a velmi spokojeni s cizí pomocí“²¹

Vesničané se také vyjadřují k personálnímu obsazení školy. Většina se přiklání ke kombinaci tibetských učitelů, místních učitelů a učitelů ze západu. Řeší se také otázka setrvávání cizích učitelů ve škole přes zimu. Vesničané se obávají, že zima je pro ně krutá a není to vhodné. Kdo bude ve vedení školy není podle vesničanů důležité – hlavně aby měly děti vzdělání.

Nová silnice, která má v budoucnosti spojit Kargyak a další vesnice s většími městy je všemi z vesnice snad až toužebně očekávána. Vesničané se shodují na tom, že nová silnice přinese nové příležitosti a život bude jednodušší. Silnice by měla přinést také více obchodu do vesnice. Obavy špatného vlivu jak silnice, tak projektu mezi vesničany nepanují. Projekt vnímají zásadně pozitivně a o budoucnost se neobávají. Vesničané si představují rozvoj, podobně jako v Padumu, kde takový rozvoj přišel před více lety.

¹⁹ SUCHOMELOVÁ, J. *Vliv rozvojového projektu na místní společenství: výstavba školy v Kargyaku*. Olomouc 2009. s. 44

²⁰ Ibid. s. 44

²¹ rozhovor s Tennamem Pekongem v Praze [20.3. 2010]

Důležitý názor, který vyplynul z dotazníku je ten, že všichni očekávají další projekty s nadšením a těší se na další podporu.

5. PROJEKT BLUELAND

5.1. Projekt

Po projektu občanského sdružení Surya přichází projekt navazující. „Sluneční škola“ dokončená v roce 2009 je v soukromém vlastnictví i přesto, že existovaly nabídky o převzetí státem. Indická vláda nakonec ale iniciovala stavbu nové školy, která již bude ve vlastnictví státu a občanské sdružení BlueLand tuto iniciativu využilo a chopilo se realizace nového projektu.²²

Realizace započala v srpnu roku 2009 potvrzením dokumentů o stavbě školy. Organizátoři nakoupili nářadí, jídlo a zajistili koně na cestu do Kargyaku. Dne 22. srpna začala cesta. Na koních byly vedle nářadí a jídla naloženy krabice plné nových knížek, školních batohů, košil, dek a spousty dalších věcí, které díky laskavosti mnoha sponzorů a přátel organizátoři přivezli z Čech.

Do Kargyaku organizátoři dorazili za dva dny a spolu s nimi přijel také inspekční tým z Padumu, v čele s nejvyšším úředníkem pro oblast školství panem M.A.Bhuto. Společně navštívili děti ve škole a přezkoušeli jednotlivě každého žáčka. Děti uspěly a úředníci se spokojeně přesunuli na místo stavby nové základní školy.

Inspekční tým se členy sdružení a vesničany uspořádal několik schůzek, prodiskutoval stavbu školy a přidělil prvních 75 tis indických rupií (zhruba 30 tis Kč) na stavbu základů. Dále zdůraznil, že občanské sdružení BlueLand a kargyacká komunita jsou dnes hlavními vládními partnery při stavbě této nové školy. Ještě v létě roku 2009 byl položen základní kámen školy, na které spolupracuje kašmíráská vláda, místní komunita a naše sdružení. Po dvou a půl měsících výkopů, výroby nepálených cihel a lámání kamene se podařilo

²² viz. obr. 4

postavit základy nové školy. Připravil se tak pevný základ na pokračování v příštím roce a pro rok 2009 se konstrukce školy ukončila. S další prací museli vesničané počkat až do ledna následujícího roku, kdy řeka zamrzá a je možné přepravovat klády na střechu a pilíře školy. Cesta po zamrzlé řece může v zimě trvat i týden.²³

5.2. Realizace

Poté jsou postaveny základy. Začíná sedm dlouhých měsíců, kdy sníh přiměje vesničany k hibernaci a zaslouženému odpočinku. Pro Blueland začínají měsíce prezentací, PR a fundraisingu, aby získali potřebných 250 tisíc Kč na dostavbu školy. Náklady na školy zahrnují nákup stavebního materiálu, náradí, platy místních dělníků a pokrytí cesty jednoho zahraničního experta a jednoho Tibetana. Je nezbytné zmínit, že cena materiálu se úměrně rovná ceně za jeho dopravu. Vše, vyjma nepálených cihel a kamenů se musí převážet džípem a pak tři dny na koních. Objemné klády se dají zase přepravovat pouze v zimě a to několik dní cesty po zamrzlé řece, což je celkem těžká a nebezpečná práce.

Posledních pět let co se občanské sdružení vrací do Zanskaru se vedle učení a pomoci dětem snaží o to, aby místní lidé pochopili, že největší bohatství které mají, stoupá denně nad vrcholky jejich hor. Jejich bohatstvím je jednoduše slunce. Sluneční energie, která při správném použití může vedle světla také vyhrát jejich domy, skleníky a zajistit teplou vodu i uprostřed největší zimy. Před měsícem Gabriela Lágnerová s architekty z Delhi, kteří připravili plány školy a budou dohlížet na stavbu, vyrazili směr Kargyak. Ještě než opustili Delhi, zadali v truhlárně výrobu oken a poté společně s dobrovolníky z Čech vyrazili do Manali. Celý týden se zde celá skupina snažila nakoupit vše potřebné na stavbu, zásoby jídla na dva měsíce a hlavně zajistit dělníky na stavbu školy. Přesun do Darchy byl

²³ Další informace o cestě po zamrzlé řece např. Martin Mikyska – Cesta po zamrzlé řece - Čhadar

poněkud náročnější z důvodu vydatných srážek, které na mnoha místech poničil cestu. Kousek od Darchy na všechny čekala početná koňská karavana, čítající 20 koní a šest koňáků z Kargyaku kteří přišli pro Gábinu a zbytek výpravy. V půlce července bývají již horská sedla bez sněhu. Tento rok však zima nehodlá ustoupit a přes horské sedlo Shingola pass (5200 m.n.m) bylo velice obtížné se dostat. Půl metru sněhu a strmé stoupání dalo zabrat hlavně koňské karavaně.

Po 4 dnech všichni dorazili do Kargyaku . Druhý den již Sněha (architektka z Delhi) svolala vesnickou radu a začalo plánování stavby na rok 2010. V zimě po zamrzlé řece vesničané dopravili dřevo na stavbu. Na jaře ukončili terénní úpravy. Vše tak, jak se minulý rok dohodlo. Každý kdo může, pomáhá se stavbou školy. Je to přece právě pro vesničany a i oni si to uvědomují a nejenom dospělí, ale i děti.

Koncem července jsou dodělané základy a obvodové zdivo. Přichází první komplikace. Z Delhi měl dorazit první náklad – okna a dveře. Bez toho nemůže pokračovat stavba. Gábina je nucena odejít z vesnice do nejbližšího města, kde je telefon a internet. Cesta do Padumu trvala tři dny a další dva dny čekání než půjdou opět telefony a internet. V létě 2010 vydatně prší a v Ladaku jsou obrovské záplavy, které snad Zanskar a Kargyak nepostihnou tak jako Leh. Celý týden strávila Gábina telefonováním a zařizováním a vše se nakonec podařilo. Okna a dveře budou co nejdříve dopravena do vesnice. Pokud však příroda nezasáhne. Nyní panují obavy po vydatných deštích a po zprávách z Lehu, že cesta z Manali do Lehu je uzavřena. Bohužel s tím nikdo nic neudělá a tak Gábina odchází opět co nejrychleji do Kargyaku, kde pokračuje stavba a je potřeba každá ruka.

Kvůli změně státních norem byli projektanti nuceni loňské základy předělat, což byl jeden z důvodů změny původních stavebních plánů. Nové plány, které zahrnují bezpečnější

základy včetně železobetonového věnce, zpracovali architekti z Dillí ze studia Arch - i design.

Škola má kamenné základy. Hloubka je 1 metr, šířka je 80 cm a vše zpevněno cementem. Zaoblený tvar školy nejen lépe zapadá do místní krajiny, ale eliminuje i ztrátu tepla při velkých nárazech větru. Další výhodou je efektivnější využití prostoru a příjemnější prostředí pro děti. Zaoblením tříd jsme se zbavili nevyužitého prostoru rohů hranatých místností a zmenšili jsme tak i plochu nutnou na vyhřátí tříd.

V okolí není žádné dřevo a tak si stavitelé museli pomoci jinak. Vůbec poprvé v historii údolí Zanskar se pro zpevnění budovy použilo do základů železo a beton. S ohledem na změnu klimatu, zvyšující se srážky a čím dál častější povodně je tato změna v tradiční buddhistické architektuře nezbytná a místními i vítána. Za poslední roky totiž spadlo ve vesnici a okolí hned několik domů. Na stavbě pomáhali i děti, které přijeli z internátních škol domů na letní prázdniny. Vydělali si tak kapesné na další rok a nám pomohli se stavbou krásné nové školy. Na vylévání věnce betonem pomáhalo 26 vesničanů, neboť vše, včetně betonu se dělá manuálně. Není zde ani míchačka ani kolečko, jen nadšení a silné ruce vesničanů.

Cihly se vozí z nedalekého jíloviště. Vše se vozí na hřbetech zvířat, takový jak unese 10 cihel, kůň 8 a oslík 6 kusů. Jedna cihla váží cca 9 kg. Asi nejtěžší práce je navazování cihel právě na jaky. Za léto jsme jich navozili kolem pěti tisíc. Čelní fasáda, to je šest oken s otevíracími ventilačkami, 6 nosných pilířů a podsádka z kamene a cementu. Dřevo dorazilo do Kargyaku až z dalekého Dillí a svou kvalitou si získalo obdiv všech vesničanů. Rámy oken jsou připraveny na dvojitě zasklení, což je v Zanskaru opět jediný pokus o vytvoření fungující pasívní budovy školy.

Kameny na stavbu nosili hlavně ženy, buď v tzv. *tsepo*, doma vyrobených košíkách, nebo jen tak na zádech. Šplhat po kopcích a ještě nosit náklad na zádech ve čtyřech a půl tisících metrech potřebuje nejen úsměv na tváři, ale i pořádnou fyzickou sílu. Kupodivu to zvládlo i několik našich dobrovolníků. Škola má tři místnosti, vstupní chodbu s botníkem a koridor s vyhřívanou podlahou. Vnitřní zdi stavby jsou z nepálených cihel, vnější zdi z kamene. Mezi vnější a vnitřní zdí je pět centimetrů vzduchový prosor.

Na stavbě se podíleli Architekti z Dillí, členové sdružení BlueLand, nepálské mistři a všichni vesničané včetně těch nejmenších, kteří v době volna pomáhali s těmi lehčími pracemi a stále se vyptávali, kdy už bude jejich nová školička otevřená. Zaoblené tvary školy je doslova nadchly. Teď už schází jen střecha, podlaha, osvětlení a vybavení tříd, což bude úkol na jaro/léto 2011. Na zimu se škola zakonzervuje a nadbytečný sníh budou vesničané po celou zimu odhazovat.

5.3. Doplnující projekty

Občanské sdružení BlueLand pořádá v létě 2011 ve spolupráci s magazínem ZEN zájezd do vesnice Kargyak. Výtěžek z tohoto zájezdu bude použit na dokončení stavby školy. Cena zájezdu pro jednoho činí 56 800 Kč na 23 dní.²⁴

Kromě stavby školy se občanské sdružení BlueLand podílí a podněcuje i další projekty. Jedním z nich je vznik dílny na výrobu loutek a hraček v Kargyaku. Díky krásnému nápadu Bohemia Patchwork Klubu se v létě 2008 otevřela v Kargyaku dílna na výrobu dětských hraček a loutek. Bohemian Patchwork Klub zorganizoval sbírku materiálu potřebného na tuto výrobu – díky tomu se podařilo dát dohromady několik desítek kilogramů galanterie. V Kargyaku se použije jak na opravu oblečení (zipy,

knoflíky...), tak i k výrobě samotných hraček, v kombinaci s místním typickým materiálem – jačím a ovčím rounem. Pomocí loutek byl vytvořen vzdělávací program, který poslouží nejen k výuce angličtiny ale i dalších třech povinných jazyků (hindštiny, urdštiny a zanskarštiny). Děti se pak budou moci prezentovat svým divadlem třeba i procházejícím turistům a možná si tak i přivydělají na nějaké ty školní pomůcky navíc.

V červenci 2008 se podařilo dopravit pět krabic galanterie do vesnice Kargyak. Přivezli se knoflíky, zipy, nůžky, jehlice, nitě nebo jehlice. Věcí bylo spousta a některé z nich viděli vesničané poprvé. Např. dřevěný hříbeček na štipování ponožek, navlíkátko na nit' nebo zubaté nůžky. Při první prohlídce sbírky přišli vedle žen i muži. Obrovský úspěch a zájmem si získaly hlavně rezné nitě a jehlice na pletení. Není divu. Opravit si rozpadající se boty nebo kabát pořádnou nití je přeci jenom v místních podmínkách luxus. *V horách Zanskaru je to prostě jinak. K tomu aby si maminka došla do krámků nakoupit šitíčka, musí absolvovat třídní cestu do nejbližšího městečka Padum a třídní cestu zpátky do vesnice.*²⁵ Celkem tedy procházka, kterou si vesničanky mohou dovolit absolvovat jen párkrát do roka, někdy vůbec. Cesta je většinou spojena s náboženským obřadem nebo návštěvou rodiny či lékaře.

Sbírka Šitíčka pro Kargyak je dnes v domku u předsedkyně Ženské Asociace, babičky Stezin. Jako komunita se o sbírku budou dělit a jistě jim při dlouhých zimních večerech dobře poslouží k zašívání a opravě oblečení.

²⁴ www.blueland.cz [28.4. 2010]

²⁵ osobní rozhovor s Gábinou Lágnerovou v Praze [14.4. 2010]

5.4. Podpora lyžařské školy v Padumu

Zanskar je země pokrytá sněhem a tak není divu, že se tu jezdí i na lyžích. Lyže jsou většinou pouze ohnuté gumové hadice, metr dlouhé, s drátkem na přivázání bot. Zlatou výjimkou je lyžařská škola v Padumu, kde je k vidění vše od běžek přes sjezdovky až po skialpy. V létě 2005 došlo v Padumu k setkání charismatického Urgaina, v té době už trenéra a manažera místní lyžařské školy Zanskar Ski Schoul (www.zanskarskischool.com) a členů občanského sdružení Blueland. Lyžuje nejen pro zábavu, také školí například místní doktory jezdit na běžkách a na skialpech, aby se v zimě dostali rychleji za pacienty do odlehlých vesnic. Jeho tým získal loni zlatou medaili na celostátních závodech v Kargilu.

Občanské sdružení Blueland ve spolupráci právě se zanskarskou lyžařskou školou iniciovalo zdánlivě paradoxní projekt, při kterém učili děti a dospělé jezdit na snowboardech. Pro snowboardové nadšence možná nepřekvapivě, pro další možná překvapivě, slavil tento projekt velký úspěch v celém údolí a napříč generacemi. V průběhu týdenního tréninku se na prkně vystřídalo vedle dlouholetého kamaráda sdružení a místního instruktora Urgaina i několik dětí a všichni celkem dobře zvládli základy snowboardingu. V Zanskaru jsou zimy dlouhé a sněhová nadílka velká. V blízkosti vesnice Padum je hned několik ledovců a tak se tu může jezdit celých devět měsíců v roce.

6. PŘEDPOKLÁDANÉ VÝSLEDKY PROJEKTŮ

6.1. Srovnání obou projektů

Cesta ke Sluneční škole v Kargyaku byla plná překážek a úskalí k překonání, zároveň však velmi krásná a naplňující, a to ať už z pohledu cestovatele nebo zakladatele ekologické školy Jana Tilingera a dobrovolníků, kteří se na stavbě školy podíleli, tak i samotných vesničanů.²⁶ Největší odměnou za vynaloženou energii, určitou dávku odvahy a především odhodlání je nádherná a nespoutaná příroda himalájských hor, úsměvy dětí, které bezprostředně a upřímně oceňují možnost výuky a spokojenost místních, kterým se tak otevírá naděje posílit vliv své malé vesničky a zachovat tím místní kulturu.

Škola funguje již více než dva roky, podle výzkumu mezi vesničany bez problémů. Podle dobrovolníků, mezi nimiž provedla rozhovory Jana Suchomelová, se ale bez problémů neobešla realizace celého projektu a to především kvůli častým sporům ve vedení. Vedle pozitivních aspektů jako cílevědomý přístup realizátorů, dobrá logistika projektu nebo nakládání s potravinami pro dobrovolníky dobrovolníci kriticky hodnotí neschopnost realizátorů spolupracovat. Uvádějí, že jim vadily táhlé spory v organizaci a neustálé, nikam nevedoucí řešení osobních vztahů v organizaci. Chyběla prý komunikace s obyvateli, kterou měl mít na starosti speciálně jeden člověk z týmu. V přepisu rozhovorů se mluví i o konkrétních osobách, Honza Tillinger, předseda občanského sdružení Surya, měl dle jejich názoru zajistit realizaci a Gábina Lágnerová komunikaci s vesničany. To ale pravděpodobně neproběhlo a vedení se hádalo. Dobrovolníci také hovoří o nedostatečné komunikaci organizace s vesničany. Štěpán Bojko se vyjadřuje takto: „...*Zejména ze začátku se mi nelíbilo, že vázla komunikace mezi projektovým týmem a vesnicí. Občas mi to připadalo, že vesničané nemohou mít ani páru o tom, co se vlastně děje. Rovněž*

obhajoba takového postupu mi občas zaváněla přílišným podceňováním tamních lidí a jistým egoismem vedení. Dokážu si rovněž představit větší zapojení vesnice do projektu.“²⁷

Pro nynější situaci je podle mého názoru velmi podstatný názor většiny dobrovolníků, kteří kritizují také nedostatečnou komunikaci s obyvateli. Mělo dojít k větší adaptaci na prostředí, mělo se více pracovat s lidmi a být více otevřenější. Jeden z dotázaných tvrdí, že ze strany organizátorů chyběla potřeba sdílet názory, diskutovat, komunikovat a konzultovat. Respondenti byli znechuceni vnitřními rozbroji v organizaci, což dle jejich názoru ovlivnilo vesničany, kteří nevěděli, co si mají myslet. Bylo to způsobeno samozřejmě z velké míry jazykovou bariérou, navíc sami vesničané prý neměli velký zájem podílet se na práci. Ovšem to může být vysvětleno nedostatkem času vesničanů, kteří mají také svou práci. Jak už bylo naznačeno, komunikaci se podle názoru většiny měla věnovat Gábina Lágnerová. Její místo bylo ale bez náhrady zrušeno, což vedlo k ještě větším sporům.

Srovnávat tyto dva projekty je tedy velmi složité. Jednak projekt Surya už běží a projekt Blueland je stále předmětem realizace. Nevíme tedy, jaká bude funkčnost obou projektů dohromady, až bude projekt sdružení Blueland hotový. Nyní víme, že projekt Surya funguje, do školy jsou posíláni učitelé organizace Surya a děti školu navštěvují. Rozdíl mezi oběma školami je tedy v tom, kdo školu vlastní. Zatímco Sluneční škola je pod vedením české organizace, škola realizovaná sdružením Blueland je financovaná indickou vládou.

²⁶ SUCHOMELOVÁ, J.: Vliv rozvojového projektu na místní společenství: výstavba školy v Kargyaku. Olomouc 2009. s. 42

²⁷ Ibid. s. 58

6.2. Rozdílné pohledy

Přestože obě občanské sdružení mají stejný cíl, kterým je pomáhat zlepšit vzdělanost a zároveň ochránit místní tradice, způsob, jakým by mělo být dosaženo cíle, se u každého z nich velmi liší. Podle Jana Tillingera, předsedy občanského sdružení Surya, byla ještě v počátcích projektu v plánu spolupráce s indickými úřady na stavbě a vedení školy. S úřady ale byla špatná komunikace a ke schválení stavby by prý možná vůbec nedošlo. Tak Surya, o.s. postavila školu s pomocí sponzorů, finančních darů, zkrátka vlastními silami. V plánu bylo předání školy do vedení místní organizace GonpoRangjon, ale pod podmínkou odevzdání plánu na vedení školy a zajištění učitelů. Do této chvíle však ani jedna podmínka splněna nebyla, škola je proto stále pod vedením Surya, o.s. Jan Tillinger však stále doufá v předání projektu do rukou vesnické rady.

Škola, realizovaná Blueland, o.s. byla iniciovaná indickou vládou, přesněji SSA Shrinagar v Kashmiru. Prostřednictvím Blueland, o.s. se tedy využilo této nabídky a ve spolupráci s vesnickou radou pro vzdělání byl předložen projekt pro stavbu státní školy, nikoli soukromé. Podle G. Lágnerové by v Kargyaku mělo podle norem indické vlády stát osm místností pro potřeby vyučování. Školu by měli v budoucnosti spravovat místní učitelé společně s vesnickou radou. Počítá se i s českými dobrovolníky – učiteli, kteří budou ve škole jako hosté. Co se týče technického zpracování školy, liší se podle G. Lágnerové tato škola od Sluneční školy dvojitém sklem v čelní fasádě namísto jednoduchého a oblým tvarem, který by měl lépe odolávat drsnému větru vanoucímu od ledovců. Ve škole by měl vzniknout prostor pro knihovnu a kuchyňku. V plánu do budoucna je rozšíření stávající budovy o další místnosti a vybudování koupelny.

Jako důvod pro stavbu nové školy uvádí Michal Kodým tyto argumenty. Škola bude fungovat podle uceleného státního systému a navíc doplní Sluneční školu o další místnosti,

které budou potřeba pro děti, kterých prý přibývá i z okolních vesnic. Mělo by dojít také k věkovému rozdělení dětí do obou škol. Gabriela Lágnerová doplňuje o žádost vesničanů o „vlastní“ školu, kterou budou moci spravovat a podílet se na jejím řízení.

Gabriela Lágnerová, někdejší členka Surya, o.s., chápe školu, kterou realizuje její o.s., jako pokračování Sluneční školy, nikoli jako konkurenci, což Jan Tillinger nepotvrzuje. Dalším sporným bodem je také fakt o přibývajících dětech, který J. Tillinger také nepotvrdil. Naopak má dokonce obavy o zavření Sluneční školy, která by v důsledku nedostatku dětí neměla smysl. Komunikace mezi oběma sdruženími nefunguje, jak se mi potvrdilo podle rozhovorů s oběma předsedy. Jan Tillinger k tomu dodává, že se komunikaci nebrání, avšak toto není potvrzeno zase z druhé strany. Nejen z těchto názorů vyplývá spíše konkurenční povaha obou projektů, neboť ani jedna strana žádným způsobem neinformuje o druhém projektu.

7. ZÁVĚR

Tato bakalářská práce měla jednak představit dva úzce provázané projekty ekologické školy realizované v odlehlé vesnici vysoko v horách Himalájí, vyhodnotit výsledky jejich výsledky, případně zjistit a odhadnout jejich možnosti fungování do budoucna nejen v souvislosti s vlivem na místní obyvatelstvo. Druhým cílem bylo pomocí zjištěných informací ukázat na pozitiva i negativa realizace podobných projektů v dané lokalitě a posoudit jejich vliv na tradiční kulturu Ladakhu a Zanskaru.

Nelze pochybovat, že za projektem Surya i projektem Blueland stojí velmi dobrý úmysl pomoci místním obyvatelům nejen ve vzdělání, ale i poznat vymoženosti západní kultury, aniž by tím utrpěla jejich cenná kultura. Z informací a zkušeností, které jsem získal za celý průběh této práce, se ale zdá, že tento úmysl není vůbec jednoduché bez problémů splnit. Ve vesnici Kargyak nyní budou stát dvě budovy, obě prozatím určené pro účely vzdělávání, tedy jako prostory školy. Už to samo o sobě vyvolává v člověku určité pochybnosti, zdali je opravdu nutné a vhodné právě na určeném místě realizovat dva projekty s víceméně stejným cílem. Není vůbec jasné, zda se obě budovy budou moci v budoucnu využít jako učebny.

Velmi špatným vyústěním této nepříjemné situace by byl případ, kdy by jedna ze škol musela ustoupit ze svých cílů nebo je změnit a přesměrovat do jiné oblasti než je vzdělávání. Nebo své působení v budově úplně zrušit. V praxi by to nejspíše znamenalo vytvoření hotelu nebo obchodu z jedné z budov. Nejspíše by se tohoto poslání musela vzdát budova, patřící Surya, o.s., protože tato budova není státem schválená jako škola, na rozdíl od budovy Blueland, o.s., která k tomuto cíli směřuje. To by znamenalo jednak nezdar celého projektu Surya, o.s. a tím pádem nesplnění cíle, který si občanské sdružení dalo. Dále by to pravděpodobně způsobilo velkou nevoli ze strany lidí, kteří do projektu

investovali, což by jistě negativně ovlivnilo další potenciální podporovatele podobných, bezpochyby dobromyslných projektů. To by byla velká škoda. Projekt Blueland, o.s. by pokračoval ve své činnosti za podpory vlády a místních obyvatel. V případě „zkrachování“ projektu Surya, o.s. by si ovšem s sebou nesl velké břemeno a byl by na něj vyvíjen velký tlak, což by rozhodně nepřispělo jeho správné účinnosti a dobrému fungování. Ve vesnici by se toho pravděpodobně moc nezměnilo, tyto záležitosti by nejspíš neovlivnili soudržnost obyvatel, jedině v rozdílných názorech na věc. Doloženým faktem je, že se vesničané o vnitřní záležitosti projektů, snad až na členy GonpoRangjon (místního sdružení pro vzdělání), mnoho nestarají.²⁸

Ideálním řešením této situace by byla samozřejmě společná domluva mezi oběma sdruženími, tedy předsedy těchto sdružení. Obě školy mají podle mého názoru svá pozitiva i negativa. Sluneční škola Surya, o.s. již úspěšně funguje, učitelé zde našli uspokojivé podmínky pro učení, žáci pro studium. Osvědčila tím funkčnost vzdělávacího projektu. Jeho nevýhodou je však nedostatečná komunikace jak s místními obyvateli, tak s indickou vládou při realizaci projektu. V současné době školu vede a pravidla jejího provozu udává Surya, o.s., místní obyvatelé tak nemají možnost zasáhnout do fungování školy. Nikdy však není zakázána domluva a jak již bylo v textu zmíněno, nabídka převzetí školy místní organizací GonpoRangjon za určitých podmínek podle Jana Tillingera stále platí.

To je výhoda projektu Blueland, o.s. Projekt je založen právě na komunikaci s místními obyvateli, financování provozu má být zajištěno indickou vládou a to vytváří u místních obyvatel o něco více sympatií než Sluneční škola. Vesničané to do této školy „budou mít blíž“. Ve škole budou učit místní učitelé a studium bude navíc uznáno i oficiálně, což neplatí pro Sluneční školu. Co ale není jisté, je funkčnost této školy, neboť indické úřady jsou známé svou nepřístupností, velkou byrokracií a přítomností korupce.

²⁸ výzkum mezi obyvateli vesnice Kargyak, hodnocený v práci Jany Suchomelové

Není tedy vůbec jisté, zda škola bude fungovat pravidelně a otázkou stále zůstává správnost volby umístění projektu, případně jeho zaměření, které mohlo být doplňujícím, nikoli shodným se zaměřením Sluneční školy. Dalším, podle mého názoru negativním, faktorem projektu Blueland, o.s. je použití nepřírodních materiálů na stavbu školy (beton, železné konstrukce), na rozdíl od Sluneční školy, která je mnohem ekologičtější (dřevo, místní materiály).

Pokud by se tyto dva projekty dokázali určitým způsobem doplnit, vytvořit pro každou z budov svůj vlastní účel, který by odpovídal cílům obou sdružení, problém by byl pravděpodobně vyřešen. Ze strany Surya, o.s. by měly přijít nápady konstrukční, technické a provozní a Blueland, o.s. by měl zajistit komunikaci s úřady a vesničany. Spojily by se tak pozitiva obou projektů a naopak odstranily negativa. Nejvýhodnějším řešením provozu školy v Kargyaku by podle mého názoru byla kombinace obou variant. Škola by byla schválena státem, který by sem posílal své učitele, a byla by provozována místní organizací společně s občanským sdružením, které by se na výuce podílelo také.

Nevýhodou současné situace ve vesnici Kargyak je také možná konfrontace s okolím, kdy si jiné vesnice mohou začít stěžovat na přílišný zájem cizinců o jednu malou oblast a mohou žádat pro svoji vesnici to samé. Nevědomky tak přenášíme nešvary západní civilizace tam, kde je v této míře vůbec neznají. Možná je to dobře, protože to je vlastně jeden z cílů těchto projektů. Seznámit místní obyvatele s tradicemi západního života, aby je nepřekvapily s příchodem moderního světa prostřednictvím již stavěné silnice vedoucí právě přes vesnici Kargyak. Indická vláda již zahájila stavební práce a do 15 let chce zpevněnou cestu přivést až do Kargyaku. S tím souvisí náhlý rozvoj turismu, příchod cizích lidí a zrod obchodu. Lidé žijící v odloučené části světa, která je posledním zbytkem tradiční tibetské buddhistické kultury, mají nejvyšší čas se na příchod civilizace připravit.

Kargyak je jen jedna z mnoha vesnic se stejným osudem v Indii, v Asii, i necelém světě. Děti odcházejí do škol daleko a někdy se k rodině nevrací. Tradice tak upadají. Když děti vzděláme tam, kde žijí, v znalostech jak “civilizačních”, tak lokálních, které potřebují k tomu, aby tam mohly žít trvale, tak si můžou vybrat. Navíc tím, že vesnici zvedneme životní úroveň, ji trochu přiblížíme městu. Ve městech Ladakhu a Zanskaru je hinduistická a muslimská kultura, které jsou strašně silné. A ti lidé si pak myslí, že ta jejich musí být podřadná, protože oni nemají tolik peněz jako jiní. Přitom mají unikátní jazyk, unikátní náboženství. Sociální vztahy, které se budovaly po tisíciletí. Samotná komunita funguje na principech, které jsou prostě ojedinělé. Byla by velká škoda, kdyby tyto principy zmizely z pomyslného seznamu světových tradic.

Ať už bude v Kargyaku škola státní, soukromá, nebo obě dohromady, rozhodně vesničané získají nejen mnoho výhod prostřednictvím vzdělávání svých dětí, ale také mnoho zkušeností z jiných oblastí než na jaké byli zvyklí doted', jako je současná ekonomika, moderní stavitelství nebo elektronika. Snad se z tohoto příkladného soupeření mezi občanskými sdruženími místní obyvatelé poučí a vezmou si ze získaných znalostí jen ty lepší. Na závěr bych snad řekl jen, že pokud se člověk dokáže domluvit, jde všechno lépe. Myslím, že v tomto případě by to mohlo platit.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

NORBERG-HODGE, H. *Dávné budoucnosti*. Brno 1996.

RIZVI, J. *Ladakh – Crossroads of High Asia*. New Delhi 1996

NORBERG-HODGE, H. *Modern-education, Increasing Knowledge or Ignorance: Rethinking Education*, 2000

dostupné z: <http://www.sef.org.pk/educate/education/ModernEducation-IncreasingKnowledgeorIgnorance.pdf> [15.4. 2010]

SUCHOMELOVÁ, J. *Vliv rozvojového projektu na místní společenství: výstavba školy v Kargyaku*. Olomouc 2009. Diplomová práce, dostupná z: <http://theses.cz/id/n1nunh/> [5.11. 2010]

GILLESPIE, A. *In the Other We Trust: Buying Souvenirs in Ladakh*. 2000 Dostupné z: http://www.psychology.stir.ac.uk/staff/agillespie/documents/Gillespieintheotherwetrust_000.pdf [17.11. 2010]

www.surya.cz [leden 2010 – leden 2011]

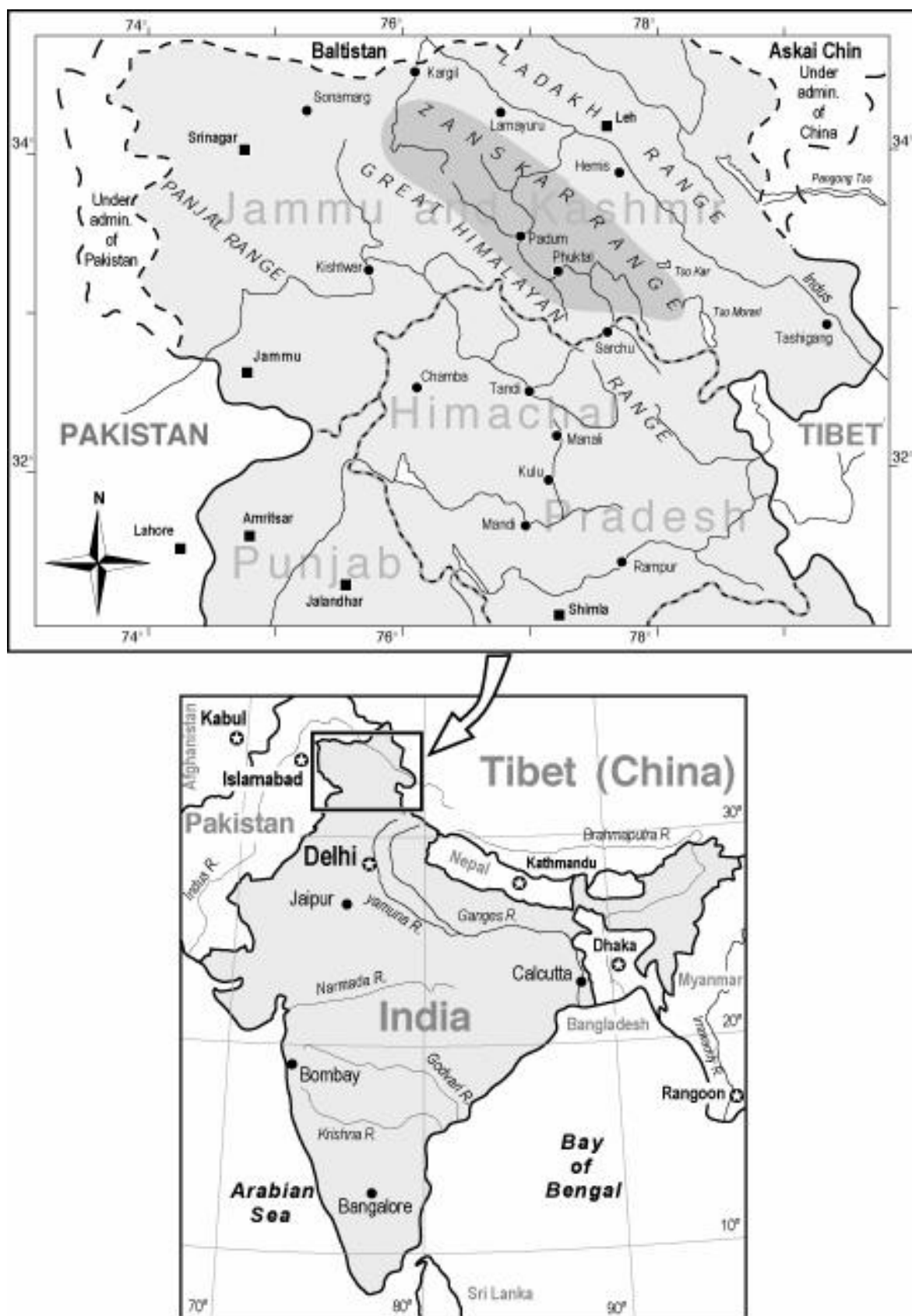
www.blueland.cz [březen 2010 – leden 2011]

rozhovor s Janem Tillingerem v Praze [5.11. 2010]

rozhovor s Gábinou Lágnerovou v Praze [14.4. 2010]

rozhovor s Tennam Pekongem v Praze [20.3. 2010]

9. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

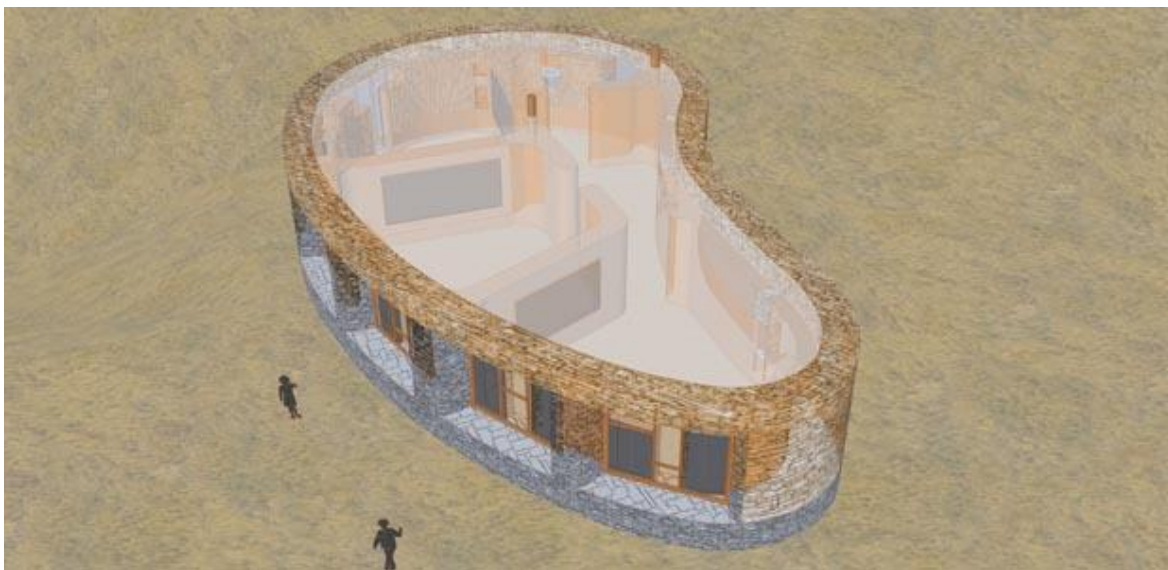
obr. 1 [převzato z: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Zanskarmap.jpg>]

obr. 2 [převzato z: <http://www.project-himalaya.com/k-ladakhtrek-ancient-trails.html>]

obr. 3 [převzato z: <http://www.surya.cz/galerie>]

obr. 4 [převzato z: <http://www.blueland.cz/projekty/projekty/zakladni-skola-pro-kargyak/>]